

ПРАБЛЕМЫ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ СЯМ'І ЯК АДЛЮСТРАВАННЕ СТАНУ ШЛЮБНА-СЯМЕЙНЫХ АДНОСІН

С.Р. Туболец
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава

Шлюбна-сямейныя адносіны з'яўляюцца аднымі з вядучых у чалавечым жыцці. Ад трываласці сям'і залежыць не толькі ўстойлівае развіццё грамадства, але і якасць выхавання дзяцей, інакш кажучы, будучыня краіны. Шматлікія даследаванні сям'і псіхолагамі і сацыёлагамі паказваюць, што, нягледзячы на адносную самастойнасць і ўстойлівасць, сям'я прама ці ўскосна адлюстроўвае ўсе змены, якія адбываюцца ў грамадстве.

Сям'я – найскладаны і універсальны сацыяльны арганізм, у якім спалучаюцца якасці сацыяльнай групы, інстытута, гэта першапачатковы падмурак сацыяльнай арганізацыі і структуры.

Мэта даследавання: аналіз праблем сучаснай беларускай сям'і як адлюстраванне стану шлюбна-сямейных адносін.

Матэрыял і метады. Даследаванне выканана на матэрыялах дзяржаўнай статыстыкі, з выкарыстаннем метадаў: тэарэтычнага аналізу і сінтэзу эмпірычных дадзеных (як збор неабходнай інфармацыі, вылучэнне састаўных частак і галоўнага, групаванне згодна з мэтай даследавання), аналізу дакументаў (дакументы выкарыстоўваюцца ў якасці галоўнай крыніцы інфармацыі).

Вынікі і іх абмеркаванне. Беларусь уваходзіць у лік дзяржаў, якія лідзіруюць у свеце па ўзроўні скасавання шлюбаў насельніцтва (колькасць на 1000 жыхароў). І хоць свайго піка (4,71 праміле) агульны каэфіцыент разводаў у Беларусі дасягнуў у 1999 годзе, да гэтага часу ўзровень шлюбнай нестабільнасці ў рэспубліке высокі. Гэта сведчыць аб недастатковым дабрабыце інстытута сям'і ў краіне. Па дадзеных міжнароднай статыстыкі, Беларусь займае ў рэйтынгу разводаў у 2011 годзе другое месца ў свеце (4,1 праміле). Такі ўзровень усё яшчэ лічыцца дэмаграфічнай пагрозай устойліваму сацыяльна-эканамічнаму развіццю. Сярод іншых краін больш высокі паказчык толькі ў Расіі – 4,7 праміле. Для параўнання, ва Украіне ўзровень разводаў складае 2,7 праміле, у Швецыі і Фінляндыі – 2,5, у Нарвегіі – 2,1, у Польшчы – 1,7, у Балгарыі – 1,4. Найбольш нізкай колькасцю скасавання шлюбу характарызуюцца Ірландыя (0,7), Чарнагорыя і Македонія (на 0,8), а таксама Італія (0,9) [1].

На жаль, дадзеныя статыстыкі сведчуць пра тое, што няўдалы вопыт першага шлюбу пераносіцца і на паўторны шлюб. Паводле вынікаў даследавання “Аналіз тэндэнцый шлюбнасці і разводаў насельніцтва Рэспублікі Беларусь з 1946 па 2010 год” [1], сярэдняя працягласць першага шлюбу пры яго скасаванні за перыяд 1980-2010 гадоў склала 10,43 гады, паўторнага – 8,93 гады. Аналіз узроставых каэфіцыентаў разводаў паказаў, што найбольшая колькасць разводаў у рэспубліцы прыпадае на ўзроставыя групы найбольш спрыяльнага рэпрадуктыўнага ўзросту – 25-29 гадоў і 30-34 гады. Гэта тлумачыць нежаданне/немагчымасць значнага павелічэння колькасці дзяцей у сям'і, бо жанчына з цягам часу губляе магчымасці нараджэння, бо не мае ўпэўненасці ў сямейным стане, адэкватнай матэрыяльнай і сацыяльнай падтрымцы.

За 1988–2010 гады адбыліся змены ў структуры скасавання шлюбаў па агульнаму ліку дзяцей. Сярод усяго насельніцтва ў Беларусі на разводы ў сем'ях без дзяцей прыпадае 36 %, з адным дзіцем – 45%, з двума і больш дзецьмі – 19%. Асноўнай тэндэнцыйнай дынамікай колькасці дзяцей у сям'і, якія прыпадаюць на адзін развод, з'яўляецца скарачэнне – з 0,9 у 1990 годзе да 0,7 у 2010-м. Адбываецца таксама скарачэнне колькасці скасавання шлюбаў у сем'ях з двума дзецьмі і больш, але павелічэнне іх колькасці ў сем'ях без дзяцей. Падобныя тэндэнцыі прывялі да скарачэння нараджальнасці. Удзельная вага сем'яў з адным дзіцем у краіне складае 62%, а з трыма і больш (шматдзетных) – толькі каля 6%. Фактычна, сумарны каэфіцыент нараджальнасці ў краіне склаў у 2013 годзе – 1,52 (трэба ўлічыць, што ў 2006 годзе ён быў яшчэ ніжэйшы і склаў 1,28). Дэмаграфы даводзяць думку пра тое, што для простага ўзнаўлення насельніцтва ва ўмовах нізкай смяротнасці сумарны каэфіцыент нараджальнасці павінен быць на ўзроўні 2,33. Заўважым, што яго ўзровень вышэй 2,4 лічыцца высокім, а ніжэй 2,15 нізкім.

Як спрыяльную тэндэнцыю апошніх гадоў можна разглядаць некаторае запаволенне тэмпаў скарачэння колькасці насельніцтва Беларусі. Дзяржаўны статыстычны камітэт сведчыць наступнае:

- на 1 студзеня 2012 года колькасць жыхароў складала 9 млн 465,4 тыс. чалавек;
- на 1 сакавіка 2013 года - 9 млн 461,8 тыс. чалавек;
- на 1 студзеня 2014 г – 9 млн 468,1 тыс. чалавек.

Пазітыўным з’яўляецца факт, што, калі ў 2011 годзе натуральнае змяншэнне насельніцтва складала 25,7 тыс. чалавек, то ў 2012 – 11,1 тыс. чалавек [2].

Яшчэ адну асаблівасць сучаснага сямейнага будаўніцтва мы бачым у тым, што каля 20% дзяцей нараджаецца ў маці, якія не знаходзяцца ў зарэгістраваным шлюбе. Дадзеная з’ява, на жаль, збядняе выхаваўчы патэнцыял сям’і, парушае яе структуру і ўзнаўленне.

Да ліку праблем сучаснай Беларусі ў галіне сямейнага выхавання трэба аднесці наяўнасць дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без бацькоўскай апекі. У рэспубліканскі банк дадзеных (быў сфарміраваны згодна з пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 2 кастрычніка 2012 г № 118) уключана інфармацыя аб 32980 дзецях-сіротах і асобах з ліку дзяцей-сірот і дзяцей, што засталіся без апекі бацькоў і знаходзяцца на дзяржаўным забеспячэнні; 40881 запісаў аб дзецях-сіротах, якія раней знаходзіліся на дзяржаўным забеспячэнні. Работа дзяржавы па пераадоленні падобнай сітуацыі прывяла да таго, што на канец 2013 у сем’ях выхоўваюцца 18602 дзіцяці, што маюць статус дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў. Агульная колькасць дзяцей такой катэгорыі (23831). Яна скарацілася на 950 чалавек у параўнанні з 2011 годам і на 1519 чалавек ці на 6 адсоткаў у параўнанні з пачаткам рэалізацыі Нацыянальнай праграмы. У 2012 г пазбавілася роднай сям’і на 23 адсоткі дзяцей менш, чым у 2010 годзе.

Варта ўвагі, што, калі на 1 студзеня 2006 г. у Рэспубліцы Беларусь налічвалася 32878 дзяцей-сірот, то ў 2008 годзе было зарэгістравана 28173 такіх дзіцяці, а ў 2012 колькасць дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў, складала 23955. Сярод гэтай кагорты расце колькасць і ўдзельная вага біялагічных сірот, іх колькасць цяпер складае 27,3%. Павольна, але змяняецца становішча з адмовай бацькоў выхоўваць сваіх дзяцей. У 2012 г адмоў адбылося ў два разы менш (123), чым у 2006 г.

Змены датычацца і стану дзяцей, што знаходзяцца ў сацыяльна небяспечным становішчы. Рэалізацыя дэкрэта № 18 “Аб дадатковых мерах па дзяржаўнай абароне дзяцей ва неўладкаваных сем’ях” сітуацыю не вырашыла, але палепшыла. Так, у 2013г 13811 дзяцей былі прызнаныя ў сацыяльна небяспечным становішчы, але 18065 дзяцей былі знятыя з уліку ў сувязі з паліпшэннем сітуацыі ў сям’і. Прайшла працэдура адабраання 3752 дзяцей з 3158 сем’яў. Рэабілітацыйная работа ў апошнія тры гады дазволіла вярнуць у біялагічныя сем’і каля трохсот дзяцей, а ўсяго за час дзеяння Дэкрэта № 18 больш за 2 тысячы бацькоў па рашэнні суда былі адноўлены ў бацькоўскіх правах, ім вернута больш за 2,4 тысячы дзяцей [3].

Заканчэнне. Такім чынам, праблемы сучаснай беларускай сям’і (высокі ўзровень скасавання шлюбу; адсутнасць або невялікая колькасць дзяцей у сям’і; нараджэнне дзяцей маці, якая не знаходзіцца ў зарэгістраваным шлюбе (што зніжае выхаваўчы магчымасці сям’і); невыкананне бацькоўскіх абавязкаў) адлюстроўваюць агульны крызіс стану брачна-сямейных адносін.

Таму актуальна паставіць пытанне аб мэтанакіраваным выхаванні будучага сем’яніна, аб фарміраванні ў падростаючага пакалення паўнагартаснай гатоўнасці да шлюбу і сямейнага жыцця. З-за шэрагу праблем, што ўласцівыя сям’і, гэтую ролю павінны ўзяць на сябе іншыя сацыяльныя інстытуты, у прыватнасці, адукацыі, дзяржаўнай улады, рэлігіі.

Спіс літаратуры

1. Беларусь занимает второе место в мире по количеству разводов [Электронный ресурс]. – Минск, БелаПАН, 2013. – Режим доступа <http://udf.by/news/society/81492-belarus-zanimaet-vtoroe-mesto-v-mire-po-kolichestvu-razvodov.html>. – Дата доступа: 06.02.2014.
2. Национальный статистический комитет Республики Беларусь О демографической ситуации в 2013 году [Электронный ресурс]. – Минск, 2014. – Режим доступа <http://belstat.gov.by/homep/ru/indicators/pressrel/demographics.php>. – Дата доступа: 06.02.2014.
3. Суммарный коэффициент рождаемости (предварительно) –1,52 (по плану 1,51) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://hrm.by/novosti/cummaryiy-koeffitsient-rozhdaemosti-predvaritelno-1-52-po-planu-1-51.html>. – Дата доступа: 03.02. 2014.